

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 1.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.12>

УДК 339.9+331.5:336.5

В. Г. Панченко,

д. е. н., Маріупольський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5578-6210>

Н. В. Резнікова,

д. е. н., професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, НН інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-869X>

В. С. Карп,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу,

НН інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2231-8517>

О. А. Іващенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8490-778X>

**ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ НА
МАКРОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КРАЇН-ДОНОРІВ ТРУДОВИХ
МІГРАНТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ**

V. Panchenko,

Doctor of Economic Sciences, Mariupol State University

N. Reznikova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

V. Karp,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Business, Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

O. Ivashchenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

**THE IMPACT OF INTERNATIONAL LABOR MIGRATION ON THE
MACROECONOMIC ENVIRONMENT OF MIGRANT LABOR DONOR
COUNTRIES: THEORETICAL ASPECTS**

Мета статті полягає в дослідженні впливу міжнародної міграції робочої сили на макроекономічне середовище країн-донорів трудових мігрантів. Розглянуто феномен «зачарованого кола грошових переказів». Виокремлено сукупність факторів, які спричиняють волатильність в попиті на робочу силу трудових мігрантів. Встановлено, що взаємозв'язок між феноменом голландської хвороби та грошовими переказами не є однозначним і залежить не лише від рівня розвитку продуктивних сил в країні-донорі трудових мігрантів, але й від специфіки продуктованих грошовими переказами тенденцій споживання із переорієнтацією на імпорتنі товари, а також від змін на ринку праці, де може збільшуватись попит на менш кваліфіковану робочу силу у невиробничому секторі внаслідок падіння конкурентоспроможності продукції експортоорієнтованих секторів

економіки в разі, якщо уряд не вдається до регулювання процесів еміграції і не формує інвестиційну платформу, що використовувала б грошові перекази для структурної перебудови економіки. Прикметно, що у ситуації, коли обмінний курс національної валюти країни-донора трудових мігрантів із недиверсифікованою структурою економіки укріплюється під впливом зростання обсягів грошових переказів, трудові мігранти втрачають стимули до підтримки існуючих обсягів грошових переказів чи їхнього нарощення. Відтік робочої сили призводить до корекції рівноваги на ринку праці і до переміщення працівників між виробничим і невиробничим секторами економіки, що викликає зростання заробітної плати в експортоорієнтованих секторах. Притік грошових переказів через канал валютного курсу призводить до зменшення попиту на продукцію національних виробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також викликає кризу вартості життя.

Потоки грошових переказів часто здійснюються в умовах інформаційних асиметрій та можуть створювати ризики для встановлення внутрішньої рівноваги: зменшення стимулів працювати з негативними наслідками для рівноваги на ринку праці; створення стимулів до участі у ризикованих інвестиціях, що негативно впливає на добробут домогосподарств; формування бульбашок на окремих ринках; призводить до зростання цін.

The purpose of the article is to study the impact of international labor migration on the macroeconomic situation of countries that are donors of labor migrants. Remittances accompanying the flow of labor migrants have become a more significant form of support for developing countries. In many regions, migrant workers make up a significant part of the workforce, making a significant contribution to the socio-economic development of their host countries. Remittances tend to create a culture of dependency in developing countries, undermining recipients' motivation to work. As a result, such dependence can inhibit economic

growth in the local economy. The phenomenon of the “vicious circle of remittances” is considered. A set of factors causing volatility in the demand for labor of migrant workers has been identified. It has been established that the relationship between the phenomenon of Dutch disease and remittances is ambiguous and depends not only on the level of development of productive forces in the donor country of labor migrants, but also on the specifics of consumption trends generated by remittances with a reorientation to imported goods, as well as on changes in the labor market, where the demand for less skilled labor in the non-manufacturing sector may increase due to a decrease in the competitiveness of products of export-oriented sectors of the economy if the government does not resort to regulating emigration processes and does not create an investment platform that used remittances for structural restructuring of the economy. It is noteworthy that in a situation where the exchange rate of the national currency of the donor country of labor migrants with an undiversified economic structure strengthens under the influence of growing volumes of remittances, labor migrants lose incentives to maintain existing volumes of remittances or increase them. The outflow of labor leads to a correction of the equilibrium in the labor market and the movement of workers between the production and non-production sectors of the economy, which causes an increase in wages in export-oriented sectors. The influx of remittances through the exchange rate channel leads to a decrease in demand for the products of national producers in both domestic and foreign markets, and also causes a cost of living crisis. The economic behavior of recipient households typically tends to increase the prices of goods and services in the domestic market, potentially affecting the entire population, including non-remittance recipient households. Given these negative impacts of remittances, the government should create incentives for businesses that will encourage long-term investment, which in turn can contribute to the structural transformation of the economy.

Flows of remittances are often carried out in conditions of information asymmetries and can create risks for establishing internal equilibrium: reduction of incentives to work with negative consequences for equilibrium in the labor market;

creation of incentives to participate in risky investments, which negatively affects the welfare of households, provokes the formation of bubbles in certain markets or leads to an increase in prices. Assessing the impact of remittances on the economies of remittance-receiving countries requires examining a wide range of multifaceted causal relationships, each with both positive and negative aspects that may vary depending on the socio-economic factors of each country.

Ключові слова: міжнародна міграція, трудова міграція, робоча сила, ринок праці, міграційна політика, регулювання, економічний розвиток, економічне зростання, ресурсне прокляття, конкурентоспроможність, макроекономічне середовище, валютна політика, волатильність, ВВП, країни, що розвиваються, зайнятість, грошові перекази, фінансові ресурси, споживання, інвестиції, заробітна плата, криза вартості життя

Keywords: international migration, labor migration, labor force, labor market, migration policy, regulation, economic development, economic growth, resource curse, competitiveness, macroeconomic environment, macroeconomic policy, volatility, GDP, developing countries, employment, remittances, financial resources, consumption, wages, cost of living crisis

Постановка проблеми. Зростання потоків грошових переказів викликало потужну дискусію щодо їхніх позитивних і негативних наслідків як для країни-донора, так і країни-реципієнта трудових ресурсів. Одностайності в оцінці ефектів грошових переказів на макроекономічне середовище немає, і у фаховій літературі співіснують обґрунтовані і підтримані науковою спільнотою відмінні результати емпіричних досліджень: грошові перекази культивують «культуру залежності», яка зменшує пропозицію робочої сили на внутрішньому ринку через зменшення стимулів до роботи у членів родини трудового мігранта та сприяє необґрунтованому зростанню споживання, що може викликати інфляційні тенденції; грошові перекази призводять до укріплення обмінного курсу, що зменшує конкурентоспроможність продукції

експортоорієнтованих секторів економіки через виникнення феномену ресурсного прокляття (голландської хвороби); грошові потоки можуть сприяти економічній стабільності, покращувати кредитоспроможність, активізувати доступ до іноземного капіталу; грошові перекази можуть оптимізувати існуюче співвідношення праці та капіталу; враховуючи набуття трудовими мігрантами нових знань та кваліфікації, грошові перекази, у разі їхнього спрямування на розвиток мікро- чи малого підприємництва, можуть підвищити продуктивну спроможність країни-донора трудових мігрантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження І. Етзо [1], А. Данг, С. Голдштейн і Дж. В. Макнеллі [2] виокремлюють фактори, що лежать в основі зовнішньої та внутрішньої міграції, беручи до уваги збої ринку через асиметрію інформації, недосконалість кредитного ринку та мережеві ефекти. Г. Адамс і Дж. Пейдж [3], А. М. Хасіб і С. Самсудін [4], К. Тцаурай [5], М. Шахбаз, М. Куреші та Н. Амір [6], Е. М. Ньямонгоа, Р. Н. Місатіб, Л. Кипьегонб, Л. Ндирангу [7] відзначають, що потоки грошових переказів напряму пов'язані не лише зі здатністю мігрантів отримувати дохід за кордоном, але і заощаджувати гроші, які можна відправити назад у свої країни, відтак в основі прийняття рішення про здійснення переказів лежать альтруїстичні мотиви, реалізація яких впливає на скорочення бідності й злиденності і сприяє розвитку людського потенціалу в країнах-донорах трудових мігрантів. Дослідження, що вивчають взаємозв'язок між грошовими переказами та зростанням ВВП, демонструють неоднозначні результати: П. Джуліано та М. Руїс-Арранс [8] встановили позитивний взаємозв'язок між економічним зростанням та грошовими переказами; Р. Чамі, К. Фуленкамп і С. Джахджа [9], Д.Н. Джозеф, Ю. Нуху та Мохаммед, І. [10] акцентують на негативних наслідках переказів для структурної перебудови економік країн-донорів трудових мігрантів; К. Амуедо-Дорантес [11] визначили умови, за яких грошові перекази здійснюють неоднозначний вплив на економічний розвиток і зростання в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективах.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні впливу міжнародної трудової міграції на макроекономічне середовище країн-донорів трудових мігрантів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Б. Едсел [12], інтерпретуючи результати економетричного моделювання, робить невтішний висновок про те, що «голландська хвороба», спричинена міжнародними грошовими переказами, є проблемою країн із середнім рівнем доходу, що пригнічує структурну трансформацію їхніх економік [13; 14; 15]. Інша назва цього феномена – «ресурсне прокляття» або парадокс надлишку (англ. «the paradox of plenty»), який полягає у тому, що країна, багата на невідновлювані ресурси, має низький або навіть негативний темп економічного зростання, оскільки зосереджується на розвитку однієї галузі, наприклад, видобувній, при цьому інші галузі занепадають. Водночас не можна стверджувати, що надлишок ресурсів однозначно уповільнює економічне зростання — ресурси скоріше спричиняють значну його волатильність (Рис.1).

Рис. 1. Річні темпи економічного зростання у розрахунку на душу населення у 1950-2016 рр.

Джерело: побудовано за [16]

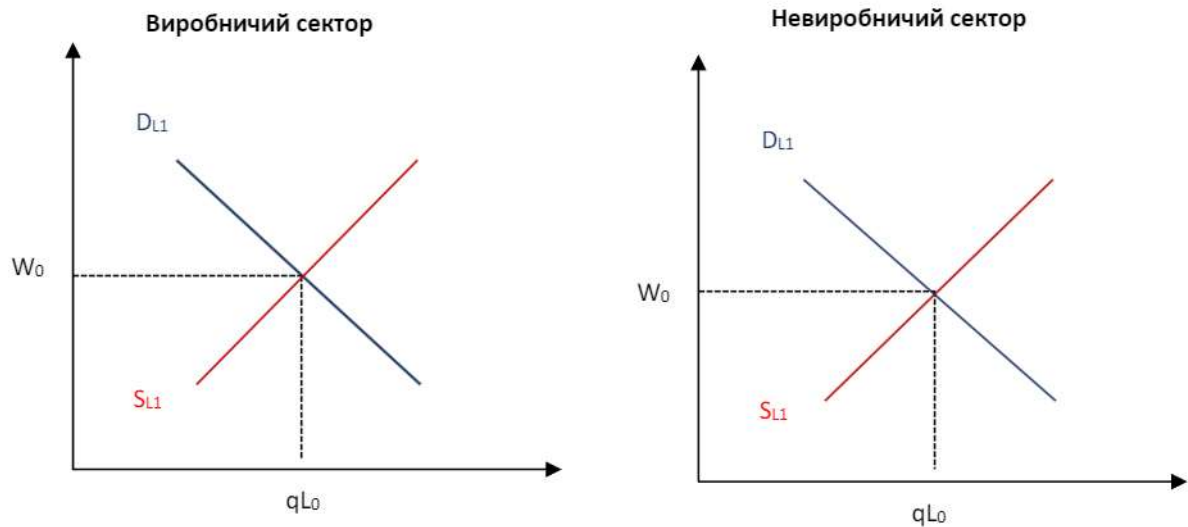
Так само і на рівновагу на ринку праці впливає сукупність різних факторів, які спричиняють волатильність в попиті на робочу силу трудових мігрантів: зростання/падіння економічної активності у країнах із провідними

економіками, м'яка/жорстка політика Центральних банків країн із великими відкритими економіками, зростання середнього класу в країнах, що розвиваються/криза вартості життя в розвинених країнах, старіння населення в розвинених країнах, зміни в регулюванні міграційних процесів. У той час, як низка досліджень доводить, що грошові перекази скорочують участь членів домогосподарства на ринку праці, інші наголошують, що вплив грошових переказів на пропозицію робочої сили різниться в залежності від гендеру [17] та типу зайнятості — формальної чи неформальної [18]. В інших випадках було виявлено, що потоки грошових переказів в країни з рівнем доходу нижче середнього скорочують там пропозицію дитячої праці, одночасно збільшуючи пропозицію робочої сили для більш досвідчених членів домогосподарства в разі, якщо такі перекази сприяють розвитку мікро- і малого підприємництва.

Притік грошових переказів у країну-донора трудових мігрантів має наслідки, подібні до наслідків від притоку валютних надходжень при експорті сировинних ресурсів ресурсонадлишковою країною із недиверсифікованою структурою економіки [19; 20].

Припустимо, що економіка складається з двох секторів: виробничого (*матеріального виробництва*) та невиробничого (*галузі послуг населенню; галузі соціального обслуговування; освіта, наука, культура, мистецтво; кредитування, фінанси, страхування та ін.*), при цьому продукція виробничого сектору є торговою (*ціни на яку визначаються на міжнародних ринках, а попит і пропозиція на них формується як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках*), а невиробничого сектору - неторговою (*освітні послуги, послуги охорони здоров'я та ін.*) (див. Рис.2). Працівники можуть вільно переміщатися між секторами із міркувань заробітної плати (сектор, який платить більше, приверне більше робочої сили). Сині лінії – це попит на робочу силу у двох секторах, а червоні лінії – пропозиція робочої сили.

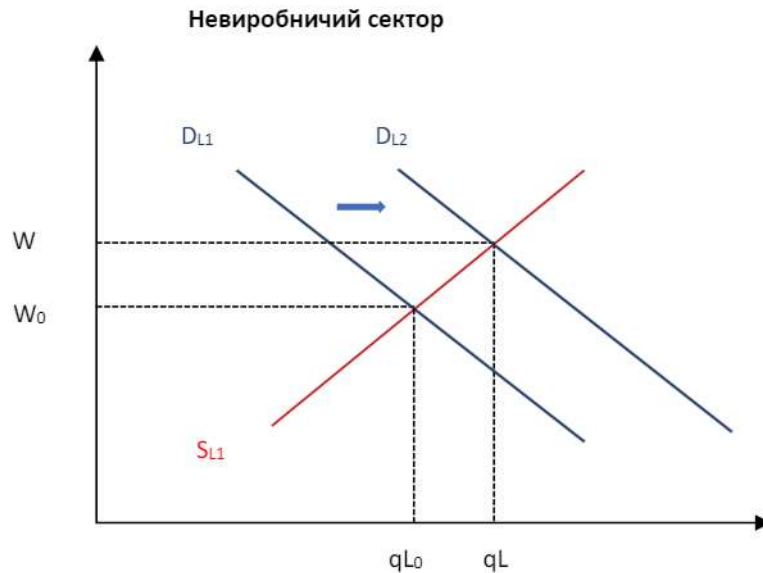

Рис. 2. Модель рівноваги на ринку праці у виробничому та невиробничому секторах

Джерело: [21]

Заробітна плата і зайнятість (*пропозиція робочої сили*), що забезпечують рівновагу на ринку праці, перебувають на перетині кривих попиту та пропозиції робочої сили (*ситуація, за якою пропозиція робочої сили дорівнює попиту, немає надмірної пропозиції чи надлишкового попиту; до шоку заробітна плата та зайнятість перебували на рівні, позначеному індексом 0*).

Притік валютної виручки в країну в результаті розвідки нових родовищ природних ресурсів, які експортуються, або у формі грошових переказів від трудових мігрантів чинить один і той самий прямий вплив на споживання: домогосподарства споживатимуть більше продукції з обох секторів — виробничого та невиробничого, при цьому, тоді як ціни у виробничому секторі залишаються незмінними, ціни в невиробничому секторі зростають через збільшення попиту. Збільшення відносної ціни неторгованих товарів до торгованих товарів спричиняє збільшення попиту на робочу силу у невиробничому секторі, що призводить до збільшення заробітної плати (від W_0 до W) (див. Рис.3).

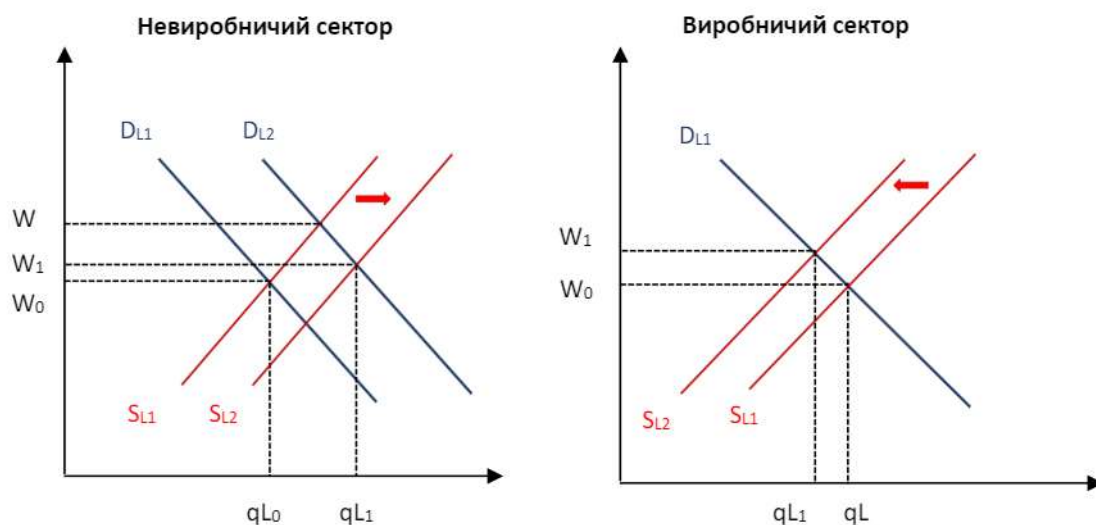
Рис. 3. Зміна рівноваги на ринку праці у невиробничому секторі

Джерело: [21]

Як наслідок, робоча сила переміститься з виробничого сектора до невиробничого сектора, що у довгостроковій перспективі призведе до його розширення. Перехід нових працівників у ресурсний сектор, для якого характерна обмежена пропозиція робочих місць, переважання низькокваліфікованих кадрів, не стимулює зростання продуктивності праці, накопичення фізичного та людського капіталів, не створює стимулів для зростання освітнього рівня та збільшення обсягу інвестицій в освіту з боку уряду, уповільнює зростання заробітної плати там і спричиняє відхід працівників із виробничого сектору, тим самим запускаючи процеси зростання заробітної плати в секторі переробної промисловості.

Відповідно, це призведе до збільшення собівартості продукції в секторі, що випускає продукцію, що торгується і до збільшення її кінцевої ціни, що вплине на втрату конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Перехід робітників від виробничого сектору до сировинного продовжуватиметься доти, доки в ньому пропонуватиметься вища заробітна плата. Коли заробітна плата у виробничому та невиробничому секторах зрівнюється, мотиви для працівників переходити з одного сектора до іншого зникнуть. У ситуації, коли

w_1 вище, ніж w_0 збільшення попиту на робочу силу в одному секторі збільшує заробітну плату в обох секторах (див. Рис.4).

Рис. 4. Зміна рівноваги на ринку праці у виробничому та невиробничому секторах

Джерело: [21]

Оцінюючи макроекономічне середовище у країнах-реципієнтах грошових переказів, дослідники відзначають [22; 23; 24; 25], що зростання інфляції може бути не стільки реакцією на зростання споживчих витрат, скільки симптомом економічної нестабільності як наслідку недиверсифікованої структури економіки. В умовах економічної нестабільності, дієвою виступає стратегія розвитку сектору, що виробляє торговані товари, адже ціноутворення на них визначається на міжнародному ринку. Натомість інфляція у розвинених країнах із великими відкритими економіками зміщує виробництво в сектор, де виробляються товари для внутрішнього ринку. Робоча сила, що вивільняється із експортоорієнтованих секторів економіки стримує тренд зростання заробітної плати або принаймні забезпечує достатню пропозицію робочої сили для підтримки внутрішнього промислового розвитку. Підвищення продуктивності праці сприяє індустріалізації в країнах з низькими доходами.

Б. Едсел [12], базуючись на емпіричному досвіді, інтерпретує висновки теоретичних моделей у такий спосіб: «...ті, хто здатний впоратися зі

змiнами, викликаними міжнародними грошовими переказами, можуть просунути вгору сходами індустріалізації, тоді як ті, хто зазнає невдачі, можуть застрягти у своєму розвитку або, що ще гірше, впасти у прірву».

Автор робить ряд висновків: (1) «голландська хвороба», викликана міжнародними грошовими переказами, не є проблемою країн з високим доходом, серед іншого, тому, що спад у їхніх експортоорієнтованих секторах, в першу чергу, обумовлений таким фактором, як економічне дозрівання, що призводить до деіндустріалізації; (2) результати по країнам з низькими доходами непереконливі, оскільки міжнародні грошові перекази негативно впливають на обидва сектори – торгований і неторгований; (3) оскільки країни з низькими доходами взагалі не мають життєздатних виробничих структур, можна зробити висновок, що міжнародні грошові перекази використовуються там як субститути доходів від внутрішнього виробництва і, таким чином, підтримують промисловий регрес. Ці висновки підтверджують тезу, що індустріалізація в країнах, що розвиваються, необхідна, щоб уникнути економічного спаду.

«Зачарованим колом грошових переказів» або «пасткою грошових переказів» експерти МВФ [26] називають ситуацію, за якою зменшення стимулів до роботи серед членів родин внаслідок притоку у домогосподарства трудових мігрантів грошових переказів призводить до зростання так званої «резервної заробітної плати», тобто найнижчої заробітної плати, за яку працівник готовий би виконувати певний вид роботи. Коли грошові перекази збільшуються, потенційні учасники ринку праці вивільняються з лав робочої сили, і, як наслідок, підвищення заробітної плати чинить більший тиск на ціни, що ще більше знижує конкурентоспроможність експорту. У результаті відбувається зменшення кількості краще оплачуваних, висококваліфікованих робочих місць, типових для експортоорієнтованого виробничого сектора, і збільшення низькокваліфікованих, низькооплачуваних робочих місць у невиробничому секторі. Ця зміна на ринку праці спонукає висококваліфікованих працівників емігрувати в пошуках більш оплачуваної

роботи, викликаючи «відтік мізків», що ще більше загострює проблему вимушеної еміграції кваліфікованих кадрів. Зростання внутрішніх цін впливає на зростання вартості життя, а втрата конкурентоспроможності означає, що доводиться імпортувати більше продуктів, що шкодить економічному зростанню. Це, у свою чергу, стимулює членів родини емігрувати, щоб вони могли надсилати гроші додому, щоб допомогти родичам впоратися з тягарем кризи вартості життя. Грошові перекази часто спрямовуються на придбання нерухомості, що спричиняє зростання цін на житло, тим самим створюючи додаткові стимули для еміграції молодих людей. Відтак «зачароване коло грошових переказів» не лише загострює економічну стагнацію, але призводить до зростання вартості життя та збільшення стимулів для еміграції.

Висновки. Взаємозв'язок між феноменом голландської хвороби та грошовими переказами не є однозначним і залежить не лише від рівня розвитку продуктивних сил в країні-донорі трудових мігрантів, але й від специфіки продукованих грошовими переказами тенденцій споживання із переорієнтацією на імпортні товари, а також від змін на ринку праці, де може збільшуватись попит на менш кваліфіковану робочу силу у невиробничому внаслідок падіння конкурентоспроможності продукції експортоорієнтованих секторів економіки в разі, якщо уряд не вдається до регулювання процесів еміграції і не формує інвестиційну платформу, що використовувала б грошові перекази для структурної перебудови економіки. Прикметно, що у ситуації, коли обмінний курс національної валюти країни-донора трудових мігрантів укріплюється під впливом зростання обсягів грошових переказів, трудові мігранти втрачають стимули до підтримки існуючих обсягів грошових переказів чи їхнього нарощення, адже за такої ситуації вигідно купувати товари за кордоном та відправляти їх своїм родинам. Відтік робочої сили призводить до корекції рівноваги на ринку праці і до переміщення працівників між виробничим і невиробничим секторами економіки, що викликає зростання заробітної плати в експортоорієнтованих секторах. Притік грошових переказів через канал валютного курсу призводить до зменшення попиту на продукцію

національних виробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також викликає кризу вартості життя.

Потоки грошових переказів часто здійснюються в умовах інформаційних асиметрій (*донор і реципієнт грошового переказу можуть мати різне уявлення про застосування фінансових ресурсів*) та можуть створювати ризики для встановлення внутрішньої рівноваги: зменшення стимулів працювати з негативними наслідками для рівноваги на ринку праці; створення стимулів до участі у ризикованих інвестиціях, що негативно впливає на добробут домогосподарств, провокує формування бульбашок на окремих ринках або призводить до зростання цін (наприклад, на ринку нерухомості). Частково ці ризики нівелюються шляхом створення дієвих інститутів кредитування.

Література

1. Etzo I. Determinants of interregional migration flows in Italy: a panel data analysis. 2010. URL: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/26245/>
2. Dang A., Goldstein S., McNally J.W. Internal migration and development in Vietnam. *International Migration Review*. 1997. Vol. 31(2). P. 312–337.
3. Adams H.R., Page J. Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries? *World Development*. 2005. Vol. 33(10). P. 1645–1669.
4. Azam M., Haseeb M., Samsudin S. The impact of foreign remittances on poverty alleviation: Global evidence. *Economics and Sociology*. 2016. Vol. 9(1). P. 264-281.
5. Tsaurai K. The impact of remittances on poverty alleviation in selected emerging markets. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2018. Vol. 21(2). P. 51-68.
6. Shahbaz M., Qureshi M. N., Aamir N. Remittances and financial sector's performance: Under two alternative approaches for Pakistan. *International Journal of Economics and Finance*. 2007. Vol. 12. P. 133-146.

7. Nyamongoa E.M., Misatib R.N., Kipyegonb L., Ndirangu L. Remittances, financial development and economic growth in Africa. *Journal of Economics and Business*. 2012. Vol. 64. P. 240-260.
8. Giuliano P., Ruiz-Arranz M. Remittances, financial development, and growth. *Journal of Development Economics*. 2009. Vol. 90. P. 144-152.
9. Chami R., Fullenkamp C., Jahjah S. Are Immigrant Remittance Flows a Source of Capital for Development? *IMF Staff Papers*. 2005. Vol. 52(1). P. 55-81.
10. Joseph D.N., Nuhu Y., Mohammed I. Remittances and Economic Growth Nexus: Empirical Evidence from Nigeria, Senegal and Togo. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2014. Vol. 4 (10). P. 158-172.
11. Amuedo-Dorantes K. The good and the bad in remittance flows. 2014. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/125317/1/iza-wol-097.pdf>
12. Edsel L. B. Do international remittances cause Dutch disease? 2010. URL: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/23022/1/MPRA_paper_23022.pdf
13. Reznikova N., Ivashchenko O., Rubtsova M. Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 24–31.
14. Іващенко О.А., Резнікова Н.В. Проблема економічного розвитку та зростання в контексті подолання глобальних асиметрій. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2016. Т. 21. Вип.1. С. 55-58.
15. Резнікова Н., Панченко В. Мінні поля міжнародної економічної політики: як країнам не втратити здатність до розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2022. 674 с.
16. The World Bank. GDP per capita growth (annual %). 2023. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG>
17. Schioppa I., Siegfried N. Determinants of workers' remittances: evidence from the European Neighbouring Region. 2006. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp688.pdf>

18. Puri S., Ritzema T. Migrant Worker Remittances, Micro-finance and the Informal Economy: Prospects and Issues. 1999. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_117997.pdf

19. Morris S., Shukla K. The Challenge of Manufacturing. *Macroeconomic Policy in India Since the Global Financial Crisis*. 2022. Vol. 10. P. 221-253.

20. Ratha A., Moghaddam M. Remittances and the Dutch disease phenomenon: evidence from the bounds error correction modelling and a panel space. *Applied Economics*. 2020. Vol. 52(30). P. 3327-3336.

21. The Economist. What Dutch disease is, and why it's bad. 2014. URL: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2014/11/05/what-dutch-disease-is-and-why-its-bad>

22. Ball C., Lopez C., Reyes J. Remittances, Inflation and Exchange Rate Regimes in Small Open Economies. 2012. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/39852/2/MPRA_paper_39852.pdf

23. Levy-Yeyati E., Sturzenegger F. Classifying Exchange Rate Regimes: Deeds vs. Words. *European Economic Review*. 2005. Vol. 29. P. 1603-1635.

24. Lopez H., Molina L., Bussolo M. Remittances and the Real Exchange Rate. 2007. URL: <https://econpapers.repec.org/paper/wbkwbrwps/4213.htm>

25. Narayan P.K., Narayan S., Mishra S. Do Remittances Induce Inflation? Fresh Evidence from Developing Countries. *Southern Economic Journal*. 2011. Vol. 77(4). P. 914-933.

26. Chami R., Ernst E., Fullenkamp C., Oeking A. Is there a remittance trap? 2018. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/09/is-there-a-remittance-trap-chami>

References

1. Etzo, I. (2010), "Determinants of interregional migration flows in Italy: a panel data analysis", available at: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/26245/> (Accessed 03 Jan 2024).

2. Dang, A., Goldstein, S. and McNally, J.W. (1997), “Internal migration and development in Vietnam”, *International Migration Review*, vol. 31(2), pp. 312–337.
3. Adams, H.R. and Page, J. (2005), “Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries?”, *World Development*, vol. 33(10), pp. 1645–1669.
4. Azam, M., Haseeb, M. and Samsudin, S. (2016), “The impact of foreign remittances on poverty alleviation: Global evidence”, *Economics and Sociology*, vol. 9(1), pp. 264-281.
5. Tsauroi, K. (2018), “The impact of remittances on poverty alleviation in selected emerging markets”, *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, vol. 21(2), pp. 51-68.
6. Shahbaz ,M., Qureshi, M. N. and Aamir, N. (2007), “Remittances and financial sector’s performance: Under two alternative approaches for Pakistan”, *International Journal of Economics and Finance*, vol. 12, pp. 133-146.
7. Nyamongoa, E.M., Misatib, R.N., Kipyegonb, L. and Ndirangu, L. (2012), “Remittances, financial development and economic growth in Africa”, *Journal of Economics and Business*, vol. 64, pp. 240-260.
8. Giuliano, P. and Ruiz-Arranz, M. (2009), “Remittances, financial development, and growth”, *Journal of Development Economics*, vol. 90, pp. 144-152.
9. Chami, R., Fullenkamp, C. and Jahjah, S. (2005), “Are Immigrant Remittance Flows a Source of Capital for Development?”, *IMF Staff Papers*, vol. 52(1), pp. 55-81.
10. Joseph, D.N., Nuhu, Y. and Mohammed, I. (2014), “Remittances and Economic Growth Nexus: Empirical Evidence from Nigeria, Senegal and Togo”, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, vol. 4 (10), pp. 158-172.
11. Amuedo-Dorantes, K. (2014), “The good and the bad in remittance flows”, available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/125317/1/iza-wol-097.pdf> (Accessed 03 Jan 2024).

12. Edsel, L. B. (2010), “Do international remittances cause Dutch disease?”, available at: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/23022/1/MPRA_paper_23022.pdf (Accessed 03 Jan 2024).

13. Reznikova, N., Ivashchenko, O. and Rubtsova, M. (2020), “Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 24–31.

14. Ivashchenko, O. and Reznikova, N. (2016), “The problem of economic development and growth in the context of overcoming global asymmetries”, *Bulletin of Odessa National University. Economy*, vol. 21, no. 1, pp. 55-58.

15. Reznikova, N. and Panchenko, V. (2022), *Minni polia mizhnarodnoi ekonomichnoi polityky: iak krainam ne vtratyty zdatnist' do rozvytku* [Minefields of international economic policy: how countries do not lose their ability to develop], Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine.

16. The World Bank (2023), “GDP per capita growth (annual %)”, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG> (Accessed 03 Jan 2024).

17. Schiopu, I. and Siegfried, N. (2006), “Determinants of workers' remittances: evidence from the European Neighbouring Region”, available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp688.pdf> (Accessed 03 Jan 2024).

18. Puri, S. and Ritzema, T. (1999), “Migrant Worker Remittances, Micro-finance and the Informal Economy: Prospects and Issues”, available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_117997.pdf (Accessed 03 Jan 2024).

19. Morris, S. and Shukla, K. (2022), “The Challenge of Manufacturing”, *Macroeconomic Policy in India Since the Global Financial Crisis*, vol. 10, pp. 221-253.

20. Ratha, A. and Moghaddam, M. (2020), “Remittances and the Dutch disease phenomenon: evidence from the bounds error correction modelling and a panel space”, *Applied Economics*, vol. 52(30), pp. 3327-3336.

21. The Economist (2014), “What Dutch disease is, and why it's bad”, available at: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2014/11/05/what-dutch-disease-is-and-why-its-bad> (Accessed 03 Jan 2024).

22. Ball, C., Lopez, C. and Reyes, J. (2012), “Remittances, Inflation and Exchange Rate Regimes in Small Open Economies”, available at: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/39852/2/MPRA_paper_39852.pdf (Accessed 03 Jan 2024).

23. Levy-Yeyati, E. and Sturzenegger, F. (2005), “Classifying Exchange Rate Regimes: Deeds vs. Words”, *European Economic Review*, vol. 29, pp. 1603-1635.

24. Lopez, H., Molina, L. and Bussolo, M. (2007), “Remittances and the Real Exchange Rate”, available at: <https://econpapers.repec.org/paper/wbkwbrwps/4213.htm> (Accessed 03 Jan 2024).

25. Narayan, P.K., Narayan, S. and Mishra, S. (2011), “Do Remittances Induce Inflation? Fresh Evidence from Developing Countries”, *Southern Economic Journal*, vol. 77(4), pp. 914-933.

26. Chami, R., Ernst, E., Fullenkamp, C. and Oeking, A. (2018), “Is there a remittance trap?”, available at: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/09/is-there-a-remittance-trap-chami> (Accessed 03 Jan 2024).

Стаття надійшла до редакції 04.01.2024 р.